

Yazılım Mühendisliğine (YM) Giriş

Ders Notu III

2024 GÜZ

1. Yapısal (Procedural) Programlama Dilleri

- ❑ Yapısal bir dil, istenen çıktıyı elde etmek için bir dizi ifadeyi (expression) veya komutu (command) takip eder.
- ❑ Her adım dizisine prosedür (modül) adı verilir.
- ❑ Bu dillerden birinde yazılan bir programın içinde bir veya daha fazla prosedür (fonksiyon) bulunur.

C (1972): Orta seviye genel amaçlı bir programlama dilidir. İşletim sistemleri, veri tabanları ve gömülü sistemler, web uygulamaları, arayüz tasarımı, oyun ve animasyon gibi uygulamalarda kullanılır.

<https://careerkarma.com/blog/who-uses-c/>

Fortran: Mühendislik hesaplamaları ve yüksek performanslı bilimsel hesaplamalar gerçekleştirir.
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Fortran>

<https://blog.rysof.com/12-companies-hiring-fortran-developers-in-2022>

BASIC (1963): Kullanımı kolay, üst düzey (high level) bir programlama dilidir

ALGOL (1958) : Algoritmik Dil anlamına gelir. Çoğunlukla bilimsel hesaplamalar için kullanılmıştır. PL/I, Simula, Pascal, C, Ada ve Scheme dilleri Algol'dan etkilenerek geliştirilmiştir.

COBOL (1960) : İş Uygulamaları için tasarlanmıştır.

<https://www.luxoft.com/blog/why-banks-still-rely-on-cobol-driven-mainframe-systems>

2. Fonksiyonel (İşlevsel) Programlama Dilleri

- ❑ İşlevsel diller, ifadelerin yürütülmesine odaklanmak yerine, programların fonksiyonları uygulayarak oluşturdukları bir programlama paradigmasıdır.
- ❑ Matematiksel işlevlerin (fonksiyonların) ve değerlendirmelerin çıktısına odaklanır.
- ❑ Yeniden kullanılabilen bir kod modülü olan her işlev, belirli bir görevi gerçekleştirir ve bir sonuç döndürür.
- ❑ Atama deyimi bulunmaz. Değişkenlerin değeri bir kere verildi mi, bir daha değişmez.
- ❑ Bir fonksiyonu çağırmak kendi sonucunu hesaplamaktan başka bir etki üretmez.

Scala (2003) : Yüksek düzeyli genel amaçlı bir programlama dili. Hep fonksiyonel hem de nesneye yönelik bir dildir. Java ile tam uyumlu olarak çalışır. <https://alvinalexander.com/scala/whos-using-scala-akka-play-framework/>

Erlang (1986) Ericsson tarafından yazılan genel amaçlı, eşzamanlı (concurrent) programlama dilidir. Telekomünikasyon sistemlerinde kullanılıyor.

<https://www.erlang-solutions.com/case-studies/>

Elixir (2012) *Dinamik ve fonksiyonel bir dildir. Ölçeklenebilen (sürekli genişleyebilen) ve sürdürülebilir uygulamalara uygundur.* a dynamic, functional language for building scalable and maintainable applications. <https://elixir-lang.org/cases.html>

F# (2005) **JavaScript** ve **.NET** dili kullanılır. Web, bulut, veri bilimi, API geliştirmek üzere kullanılır. <https://github.com/fsprojects/fsharp-companies?tab=readme-ov-file>

3. Nesneye Yönelik (Object Oriented) Programlama Dilleri

- ❑ Nesneye yönelik bir dil, bir programı, nitelikler (attributes) ve yöntemler (methods) olarak bilinen, veri ve program öğelerinden oluşan bir nesne grubu olarak incelenir.
- ❑ Nesnelere bir program içinde veya başka programlarda yeniden kullanılabilir.
- ❑ Kodun yeniden kullanılması ve ölçeklendirilmesi daha kolaydır.
- ❑ Karmaşık programlar için popüler bir dil tipi haline getirmiştir.

Java (James Gosling) 1995) : Platformdan bağımsız bir dildir. «Just In Time» derleyicisi kaynak kodundan makine kodu üretir

Python (1991): Veri bilimi, makine öğrenimi, sistem otomasyonu, web, API (Application Programming Interface) geliştirme ve diğer özel amaçlı uygulamalar için temel yapıdır.

C# (2000) : Tüm uygulamaları oluşturmak için modern, yenilikçi, açık kaynaklı programlama dilidir. Platformlar arası bir çerçeve olan .NET kullanır.

PHP (1995) Web geliştirmeye uygun, sunucu taraflı ve genel amaçlı bir betik (script) dilidir. Betik dil, derlemeye gerek kalmadan, komutları çevirmek için bir yorumlayıcı kullanır ve doğrudan kaynak kodu yorumlanır.

C++ (1985): Bjarne **Stroustrup** tarafından C dilinden geliştirilmiştir. Programlara kesinlik kazandıran ve kodun yeniden kullanılmasına izin veren nesne yönelimli bir en popüler programlama dillerinden biridir. C ve C++ dillerinin sentaksları hemen hemen aynıdır.

Ruby (1995): Verimlilik ve sadeliğe odaklanmış, açık kaynak kodlu dinamik bir dildir. Okuması doğal ve yazması kolay bir sözdizimi vardır.

4. Betik Diller (Scripting languages)

❑ Programcılar, tekrarlanan görevleri (işleri) otomatikleştirmek, dinamik web içeriğini yönetmek veya daha büyük uygulamalardaki süreçleri desteklemek için komut dosyası dillerini, yani betik dillerini kullanır.

PHP Tüm popüler işletim sistemleri Windows, Unix, Linux, macOS PHP kullanır. MySQL veritabanıyla birlikte, Linux işletim sisteminde iyi bir performansı vardır. C/C++ diline olan benzerliği nedeniyle öğrenmesi oldukça kolaydır. <https://www.softkraft.co/companies-using-php/> İnternet için üretilmiş, sunucu taraflı, geniş kullanımlı, genel amaçlı, içerisine HTML gömülebilen betik programlama dilidir.

Ruby: sunucu taraflı betik (scripting) dildir. Genel amaçlıdır ve yorumlanabilir. (interpreted). Gerçek bir nesneye yönelik dildir. Hypertext Markup Language (HTML).içerisine gömülebilir (embed). Sentaksı kolaydır. Farklı veri tabanlarına bağlantısı kolaydır. <https://www.monocubed.com/blog/companies-that-use-ruby-on-rails/>

Python: Tüm diğer betik dillerde olduğu gibi birden fazla platformda çalışır; yani herhangi bir değişiklik yapmadan farklı işletim sistemlerinde çalışabilir.

Perl : Genel amaçlı, yüksek düzeyli, yorumlanabilen (interpreted) ve dinamik programlama dilidir.. Hem yapısal hem de nesne yönelik programlamayı destekler. Sözdizim olarak C diline benzerdir ve kolaydır.

Node.js (2009) Platform bağımsız, açık kaynaklı sunucu ortamıdır (server environmet) . Windows, Linux, Unix, macOS işletim sistemlerinde çalışır.

5. Mantıksal (Logic) Programlama Dilleri

- ❑ Mantıksal programlama dili, bilgisayara nasıl karar vereceği konusunda talimat vermek için bir dizi tanımı ve kuralı ifade eder.
  - ❖ Böylece bir bilgisayara neler yapması gerektiğini bildirmeye gerek olmaz.
- ❑ 1960 'lı yıllarda bilgiyi temsil etmek ve yapay zekanın incelenmesine destek amacıyla tasarlanmıştır.
- ❑ Önermeler hesabı (predicate calculus) ile bildirimsel (declarative) programlama oluşturur.
- ❑ Mantıksal programlar veri odaklıdır
- ❑ Programlar, aynı zamanda tahminler olarak da adlandırılan bir dizi mantıksal ifade kullanır.
  - ❖ Tahminler, gerçekler veya kurallar olarak sınıflandırılabilir.

Prolog (1972) Declarative

Absys (1957) Declarative

Datalog (1977) Declarative

Lisp (1958) Declarative

Programlama Dillerinin Farklı bir Sınıflandırması

A- Ön uç (front-end) Programlama Dilleri

- ❑ Ön uç programlama dilleri yazılımın kullanıcı tarafı ile ilgilidir.
- ❑ Ön uç, kullanıcının web sitesi veya uygulamada gezinirken karşılaşacağı tüm metinler, renkler, düğmeler, resimler ve gezinmeyle (navigasyon) ilgilenir.
- ❑ Grafik tasarım veya sanata ilgisi olanlar, ön uç dillerden birini öğrenmeye daha verimli olarak başlayabilir.

Örnek olarak

- ❖ Web uygulamalarında HTML, CSS, JavaScript ve React dilleri verilebilir.
- ❖ Mobil uygulamalarda Dart, Swift, Kotlin dilleri verilebilir.

Ön-Yüz Programlama Dilleri

Top 10 Front-End Web Development Languages

Programlama Dillerinin Farklı Sınıflandırması

B- Arka uç (back-end) Programlama Dilleri

- ❑ Arka uç dilleri, web uygulamalarında sunucu tarafının depolanması ve işlemlerinin yürütümüyle (processing) ilgilenir.
- ❑ Yazılımda, kullanıcının doğrudan ilişkili olmadığı, ancak arka plan deneyimini destekleyen kısımdır.
  - ❖ Arka plan deneyimine veri mimarisi, komut dosyası oluşturulması ve uygulamalar ile temel veri tabanları arasındaki iletişim dahildir
- ❑ Mühendislik deneyimi olanların arka uç geliştirmede daha verimli olacakları beklenir.
  - Örnek olarak,
    - ❖ web uygulamalarında JavaScript (Node. JS), PHP, Java, Python, Ruby, C# dilleri verilebilir.

En iyi Arka-Yüz Programlama Dilleri (2024)

Types of Backend Programming Languages

Mobil Uygulamalar için Arka-Yüz Dilleri

Bir başka Dil Sınıflandırması:

Yüksek Düzeyli (High-level) ve Düşük Düzeyli (Low-level) Diller

- ❑ Yüksek ve düşük seviyeli programlama dillerinin birbirinden en önemli farkı, dilin bir programcı tarafından mı yoksa bir bilgisayar tarafından mı yazıldığına kolaylıkla anlaşılabilmesidir.
- ❑ *Yüksek düzeyli diller*, insan diline çok daha yakın programlama dilleridir.
  - ❖ Yüksek seviyeli diller bellek (memory) açısından fazla verimli olmayabilir; ancak kullanıcı dostudur.
  - ❖ Yüksek düzeyli programlama dillerinin yazılması, anlaşılması, bakımı (sürekliliği) ve hata ayıklaması daha kolaydır.
  - ❖ Günümüzde kullanılan en popüler programlama dilleri üst düzey dillerdir.
- ❑ *Düşük seviyeli diller*, makine dostudur
  - ❖ Bu diller bellek (memory) kullanımı açısından oldukça verimlidir, ancak bir çevirici (translator) yardımı olmadan anlaşılması çok zordur.
  - ❖ Konuşma dilini kullanmadıkları için kullanıcı dostu değildir ve kodlama amaçlı kullanılmaz.
  - ❖ Düşük düzeyli dillere örnek olarak makine kodu ve assembly dilleri verilebilir.

Farklı bir Sınıflandırma:

Yorumlanabilen (Interpreted) ve Derlenebilen (Compiled) Diller

□ Yorumlanan ve derlenen dillerin her ikisi de üst düzey kodu (kullanıcı tarafından anlaşılabilir kodu) bilgisayar (makine) tarafından okunabilir koda nasıl dönüştürdükleri ile ilgili terimlerdir.

□ **Yorumlanmış dillerde**, yorumlayıcı çalışma (run time) sırasında kodu satır satır okur, çalıştırır ve makine koduna dönüştürür.

❖ Kod çalışma esnasında makine diline dönüştürüldüğü için performans nispeten düşüktür.

❖ Yorumlanabilme özelliğine diller daha esnek ve platformdan bağımsız hale gelir.

✓ Örnekleri : Python, JavaScript, PHP, Ruby, ... dilleri olarak verilebilir.

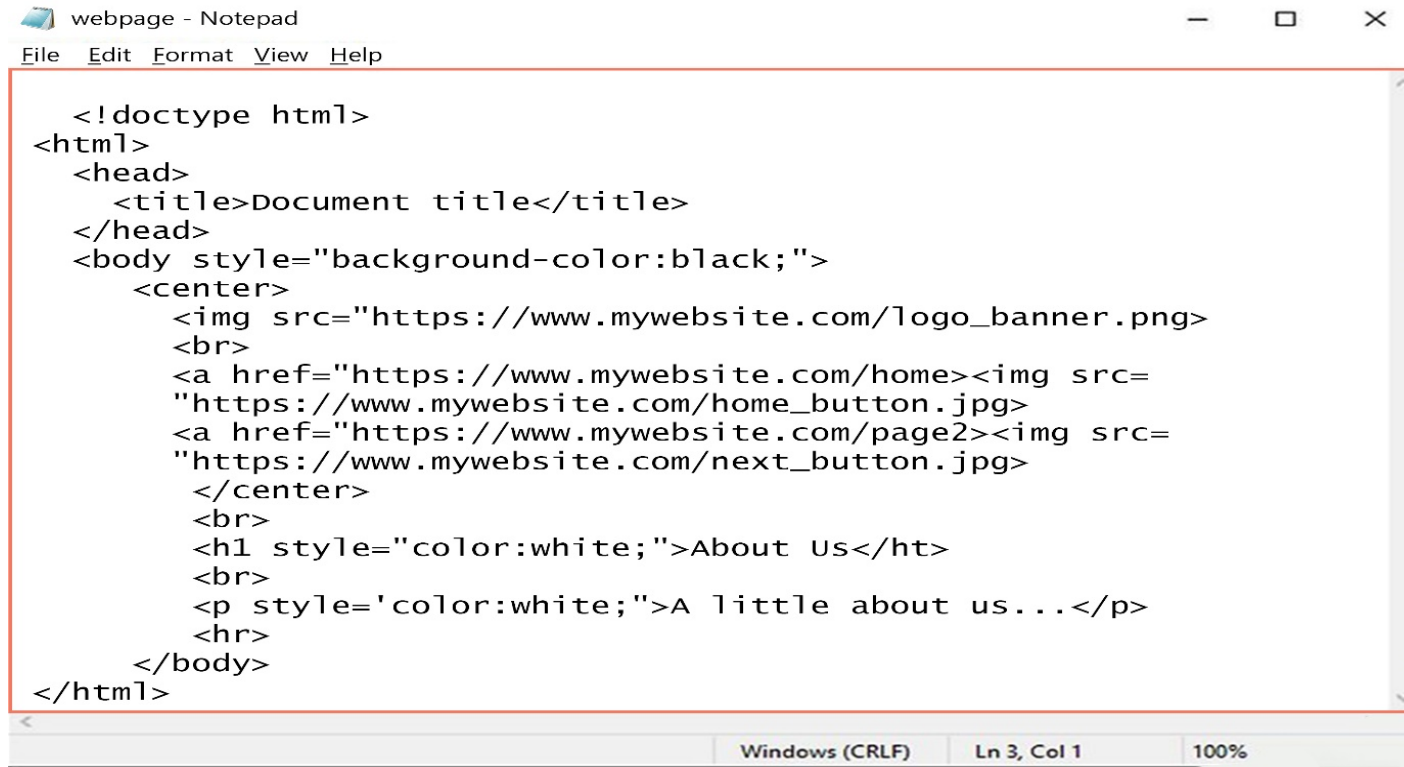
□ **Derlenmiş dillerde**, tüm programın makine koduna dönüştürüldüğü bir süreçten geçilir.

❖ Bu süreç, programın yürütülmesini hızlandırır; ancak herhangi bir değişiklik yapıldığında *programın yeniden derlenmesi* gerekir.

❖ Örnekleri C, C++, C#, Rust, Erlang ... dilleri olarak verilebilir.

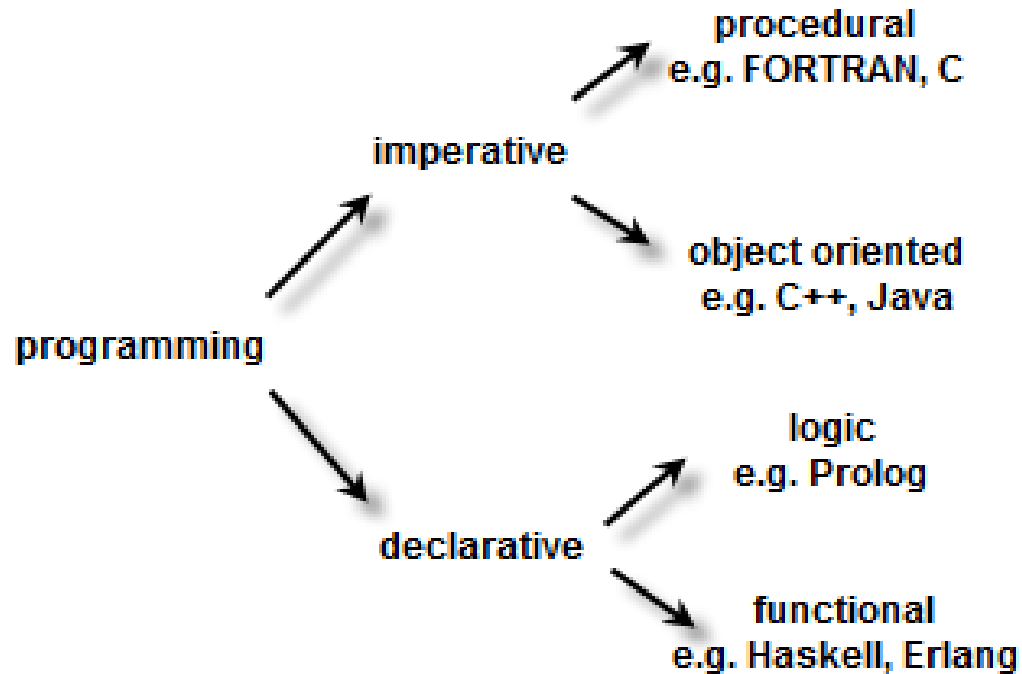
Markup Language – İşaretleme Dili

- ❑ Hypertext Markup Language (HTML) gibi biçimlendirme (işaretleme) dillerinin programlama dilleri olarak sınıflandırıldığı yaygındır.
- ❑ İşaretleme dilleri programlama dilleriyle aynı kategoride kabul edilemez.
  - ❖ Bu diller, bir sayfa veya belgedeki içeriğin formatını ve yapısını kontrol eden sembollerden oluşan metin kodlama sistemleridir.

A screenshot of a Notepad window titled "webpage - Notepad". The window contains HTML code for a webpage. The code includes a document type declaration, a head section with a title, and a body section with a black background. The body content is centered and includes a banner image, two buttons with href attributes, a white heading "About Us", and a white paragraph "A little about us...".

```
<!doctype html>
<html>
  <head>
    <title>Document title</title>
  </head>
  <body style="background-color:black;">
    <center>
      
      <br>
      <a href="https://www.mywebsite.com/home">
      <a href="https://www.mywebsite.com/page2">
    </center>
    <br>
    <h1 style="color:white;">About Us</ht>
    <br>
    <p style='color:white;'>A little about us...</p>
    <hr>
  </body>
</html>
```

Programlama Stilleri / Paradigmaları

❑ Imperative (Zorunlu stil) Programlama (What to do and how to do something)

- ❖ Programın nasıl çalıştığını açıklamaya odaklanır.
- ❖ Bir programın ne yaptığını ve ayrıca bunu nasıl yaptığını söyler.
- ❖ Her kod satırı (statement) hesaplama durumunu (veri alanını) değiştirir.
  - ✓ C, C++, Java, PHP, Python, Ruby

❑ Declarative Programming: (what you do and not how to do it)

- ❖ Programın sonuca nasıl ulaştığına ilişkin hiçbir ayrıntı belirtmeden programın neyi başarması gerektiğine odaklanır
  - ✓ Programın mantığı tanımlanır, fakat ayrıntılı kontrol akışı içermez.
- ❖ Programın ne yaptığını söyler ama nasıl yapacağını söylemez.

Prolog Örneği

```
cat(tom).                % tom is a cat
mouse(jerry).           % jerry is a mouse

animal(X) :- cat(X).    % each cat is an animal
animal(X) :- mouse(X). % each mouse is an animal

big(X) :- cat(X).       % each cat is big
small(X) :- mouse(X).  % each mouse is small

eat(X,Y) :- mouse(X), cheese(Y). % each mouse eats each cheese
eat(X,Y) :- big(X), small(Y).    % each big being eats each small being
```

```
?- animal(X)
```

```
X= tom
```

```
?- cat(tom)
```

```
Yes
```


Imperative (Zorunlu, Gerekli) ve Declarative (Bildirimsel) Stil Programlama

❑ Imperatif /Zorunlu Stil Diller

- ❖ Yapısal (Procedural) ve Nesneye Yönelik Programlama (Object-Oriented Programming)
  - ✓ Örneğin; C, C++, C#, PHP, Java , Assembly gibi diller

❑ Bildirimsel Stil Diller

- ❖ L ojik (Logical = programlama, fonksiyonel (Functional) programlama, düzgün ifadeler (regular expressions), veri tabanı sorgulama dilleri
  - ✓ Prolog ,Javascript (multiparadigmatic) , Scala, Lisp, SQL (Structured Query Language)
- ❖ Örnek bir SQL sorgusu aşağıda verilmiştir.

```
SELECT * FROM Books  
WHERE Category='Programming'  
AND language='english';
```